

նախ քանի մը քերթուածներ, Ազ. Շատառքեանի «Արմանացաներին», եւ Յովի. Բամանեանի «Որ Թաջուն, եւ «Օր. Մ.-ին. յետյ Կի. Քարամանի մէջ գրաւածք, սպաթի «Ալյօֆանդ Գէօթէ» (էջ 89—99)» անոր ննակեան «Հարբեր յինանեանի, առթիւ: Շարանափթիւն է նոյն պէս «Երեմական զեւառ յօդուածք (էջ 100—104), որու Նեղանակի «Թատարուեր, կը սոսորգէն, եւ որ այս թառու կ աւորտի: Առն թբեր պէս պէս դիմք ալ կը փառուի «Թատարական Քրիստին, (էջ 105—109) զեկուցգրավ, որ պարբերաբար տեղեկութիւն կու այս թատարական կերպոց վերջին երեւյթաւուն մասուն:

Յաելուածին մէջ այս անգամ կը գտնենք՝ «Մոլիս, Բոբուլիս» (la Jalouse de Barbouillet), մշտիլ մէջ արարաւածոյ, որը թարգմանած է Միջրաւա Արքունիք (էջ 113—125). Եղբարդն է «Զերուան Ըսկեսոր, Անգուսուեր կամ անզամուի չեւ ճեւուուի, գրան հերց գործացաթեամբ, որու թարգմանին է Ազ. Մուրագրդեան (էջ 126—155): Առաջ Շատառքի այս վեցերորդ կիսամայ դիրքը:

Խնչըս ըսկին դիրքը զորդարուած է քանի մը յանց զառակեսներով, որնք ոյնչափ առելի աշարժաւ են որչափ հայ արակեանանց մ՝ արտադրութիւնն են: Պատիքին կամ կարուքին վզոյ կը կորդանք «Փառապահ զնաւիքի, Պատիքները կներկայացնեն»: Տիկ. Արտօնուց (իրե Յահանան թ. Արժ.) Օր. Վարդուհի Յ. Արևելան, Մշկոց Հարասնիք (նկար կ. Աշունակի), Տիկ. Ա. Անդրեևան, Պ. Արքայանին («Զարկէի մարգարյան պինք մէջ») եւ Գ. Պետրոսովն (կրիստ. նաև իր Տրոստ՝ Ջունիքնի «Պատիք թատարագրաթիւն»): Եթենցինք արդէն եւրոպական խսկերդ «ըրբաւի Առարջիք» երգին նոր ներգաշնակիթիւնն ներաւենք:

31. Կավազակի Ենտենուեան այլուր «Դաշտ կեփունջին, մէջ թիւ. 8. (էջ 126.)

— * —

ԱԶՅՈՒԽԵ ԹԵՐԵՐԵԼ ՖԵՂԵԿԻ ՊԻՆՉ

1. Կազակէնկու եւ հայկական օրացութիւնը: — 2. Պարփի ցուրտանակին ժամանակակի անապահութիւնն եւ այս անապահութեր: — 3. Տապանան եւ Թաշընչաղեան Պարփի մէջ: — 4. «Սոր Կենաքին» «Ապատամականին»: — 5. Նորապարսն օնդութիւն եւ անոր մնանոր որանոցը: — 6. «Ճափու, առու լուզարանայ լազգի մը:» — 7. «Եղիսիք նոր լուզարանական պատու հայկական նոր լուզքը մը:

1. Կողմանի և հայուսնան երախշանիւնը: Ասկէ քանի մ՝ ամսին յառաջ առիթ ունեցածք ծանուցանելու թերթի ընթացքին մէջ (1899 էջ 346) թէ պր. Կապաչէնի ընկերութիւն մը կազմելով՝ Տապանի և Պարփի 1900ի ցուցահանդիսին մէջ հայ ժողովրդական այսպիսի երգերու երածշատական կամ համերգեր տառու: Յանու իր կարպանը ուռա ասհյ լրացրաց մէջ թէ Կապաչէնի ուռա «Խորին» լազգին մէջ թէ Կապաչէնի ուռա «Խորին» պատուածն կընէ թէ իր պատուածն իրագրին Պուռահայը մեծ անտարբերութիւն

մը ցյց կը տան: Մինչ գաղափարն համականագր ողովունեցաւ նիւթապէս եւ գործականապէս ամենապահելու առեւ որ կը բարձրի: «Մշշու, եւ նոր դարս, ցուցին հրապարական իրենց ամդուն հութիւնների պարհած մասն, եւ իրավու շատ պիտի ցաւինին մնէք ալ եթէ՝ Հայոց (այս ինդրոյն մէջ տաելի Պուռահայոց)՝ ծրագրին ձեռնա ուռա ըստէն գաղափարների պարզիք գեղշեցի գաղափար մը չիրագործաւ:

2. Պուռի ցուցանունուին խոնան համագույշ նշեր եւ հայ բանկեսներ: Պարփի ցուցահանդէսին միջնորդ ուղևորութիւններին համաժառանգմէնիք պիտի աշխարհական որաց մասնակիցն Պր. Միջնա Հերազ, Ա. Հայունեան, Մ. Գուբթէրքի եւն եւն Փարիսունուելք մէջ կը կարգութ ուրախութեամբ թէ միջնորդուին համաժառանգմէնիք մէջ բանախանելու հուսեր առաջցեր եւ եւ Պր. Կ Բանանաններ: «Բանաստերին համարկելի խրագիրը: Նշյան լուսութիւն նոյենով՝ համաժառանգմէն իր համարը պիտի գալութիւն կը կուժէ քարտանութիւնը զարգարանին մէջ:

3. Ըստանուն ևս բանվայովն Պուռի մէջ, Պարփի հայ լուսութիւնը մէջ («Անահիտ» թ. 3, Ն'Արմենի «թ. 4») ուրախութեամբ կը կարգութ երկու յիշեալ հայ արակեանապէսութիւնների ամսականիք առաջանաւութիւնների մասին եւ այսատառա կամակերտ առաջեր: Արտաստիւ երկույթի մէջ է որ այս միջնորդ առաջանաւութիւններ հայ արակեանապէսութիւններ իրենց եւրազգութ արակեանապէսութիւններին բարի օրինակ առաջեր ու քայլաւութեամբ ծամիք եւ այսատառա կամակերտ իրաջեր ի առեւ գրան են ոյլ եւ ոյլ արահներու մէջ: Երենց ի Պարփի գալու ըստէն համականակի միջնորդ մը ցյց գներու Բաշնինչաղեան եւ ըստանուն երկու հայ նկարիչների ալ պարփ Պարփի մէջ իրենց նկարներն բաւական գնաւա կամ թերթիւն ի առեւ գրան են ոյլ եւ ոյլ արահներու մէջ: Երենց ի Պարփի գալու ըստէն համականակի պատուածն լիով վարձարեցէ: Գայ կապահն լուսպիների համարանք եւ գոյզութեամբ խօսեան ինկարներուն կը առաջնաւութիւն մէջ առաջնորդ պատուածն առաջնորդն ի առեւ գրան էւ Անդրեևան, Պ. Անդր Անդրամեթիւրիւնին: Լուսանակի հայպաթ թերթիւն մէջ (թ. 5) «բաց համակ վեճնանցի Միիթաբաններուն մը կը գտնենք որուն գիտազութեանց պատուածն կ'աւելիք մը պատասխանները առաւ: Ամեն բանէ յառաջ կը բարդունք թէ «Հանդէսուն ինք իրենց առաջնորդն ի առաջնորդութեան վկայագրիր տուած ըլլայ, նու մնանանց իրի ուրիշն անէկ «բաժին հանելու կամեւութիւն ըստ ննայու Պարփն, որ վկայէ անձին ս... վկայութիւն ի առաջնորդն ի ընկերներն ննէք ալ ծախօթ ըլլայ լու է: Եթէ ուրիմն «Հանդէսուն ինք իրենց առաջնորդն ի առաջնորդութեան պատուածն եւ որուալի ըլլայու եր ներզը: Թշուա-

առաջնամեն մեծի, այդ ուր տեսեր եք, որ "Հանգեցն պատմութեանի առաջնամասնութենքն ուրիշն բաժին հանել չ'ուզէ, միեւ է այդ ենք մուշէ անցածած և անդէնին գրեթէ ամէն եին փայ չ'ըբ տեսած այս համականենքն եւ ուրախութիւնն եր այսց արտադրածին վրայ կը խօսի, երբ այլըց "ուսաւ նական երկերը, գլուխ գործոցները եւն կը յիշատակէ եւ նոյն իսկ . . . կը գործածէ, զր կարծենք "ուսաւ մասկանութենէն ուրիշն բաժին հանել չ'ուզող մն չեր ըներ: Այսափս առաջին մասին գալիք թէ երկու մէջ գրածած առաջնամասնին վրայ կը առաջ գործած ամէն մասնակին մէջ "Սուպհան, Ալատան, ու գոտին կը առաջ պատման է որ թարգմանիչն ուզած է հեղինակն գործածած և աւելի բեւեռածեւ արձանագրութեանց մէջ գրանուած ձեռով անուններն հայերնին վերած ել, որ կործնի պատմակինի չէ: Եթէ ասու, պար, երբէ գուշ գերանիներն գիտէր, բուք տեսնեք, երբ եւ ու լսու կը թէ գերմանացին շկարենայ իւր լիլուաց բառ մ'արտագրել Հեղինակն շատ գիրու կիսար "Ծոփուր Զօրք, աւագին Շօրք են ձեռով դրէլ, եթէ մասու "Ծոփուր ք ուսւ ույշնաբունեց մէջ: Լաւադյուն արքեց չ'ըր ըլլար որ գույք անդրադառնայիք եւ մանշնայիք որ "Ծոփուր, Աստան, եւ մեր նախահարց պատմանթեան բոլոր նուրական եւ մեր սիրելի անուններու եւ առաջնամասն առաջքեան առաջքեան կամ նախահայկան լեզու մը, որ անշշաշ ձեռագիր արձագրութեանց լեզուն ալ ըլլարու եր, ի՞նչ գժուարթին ուուք ճեղ եւ մեր նուրիը Սուպհաննեն անձնեցիւ: Դիտութիւններու միակ աւշիցին է Ստեփան գաղու սիսակն որ ապագրական՝ հայերէն չեփացու գերմանացի շարուին սիսալ մէր էնք, այս սիսալ արքէն սանտոնց ձեր բարց նամակն չընդունած ուղարկուած էր ինչպիս կնայած տեսնել երբ քիչ ժամանակին թարգմանութիւնն առանձինն ալ լցու տեսնէ: Նամասպէս կը սիսալի երբ կը կարծէք թէ մենք "ամէն տեղ մեր քթին տակի Յ. Սամփանոր անսնել կ'ուզենք, առոր պացոց է որ ուզերու գուշ, 16 առք վլեննա գնանուերին հանդէնք շոյուր դեռ Ա. Ստեփանուն քաղաքին մայր եկեղեցին մատէն քննած չէ, ոչ հարուստ գանձարանին, ոչ մին ստորեկեաց գամբանարաններուն եւս ուցիչն է, եւ ոչ ալ համբաւուր ուշադրին եւնա է:

Ալ յուսնանք թէ մեր ոչ - ուսաւ մասկանը, մեր այս պատմախանուր կը գոհանայ եւ այսուհետեւ "Հանգետին" մէջ միավալ գոնելու տեղավոր չէ որ "մակէն պիտի անցընէ անոր բովանդակութիւնը":

Ծ. Եղբայրական քննական եւ անոր ինչերու որթուացը, "Մշտիկ, մէջ (թ. 29) կը կարծնէք Պր. Զանշեանց սւզարկած է ն. Պոլոց առասկան գետապուանց 2500 ա. բն ինքարորդ ուսու-հայկական որթանց մը բանալու համար:

6. "Ծա-իւր նոյն բայուսուաց լոսէի մը ուլ: Ակրին տարիներու արկածներն եւ տառապանը-

ներէն ետքը՝ Բուշդարից հայ գաղթականութիւնը զգալապէս անելով՝ իրական եւ կիսական պիտուր մէրթէն չ'ըսէ այդ գրական անդամանին ուղղութիւն ունեցող թէրթերու քով, "Հայելոյ զաւէշտական եւ երդիճարմատական թէրթէն նուրը: Այս պակաս լցնենալու մասնակի անդաման թէրթէն ըստ գրագիտաց աշականութիւններ Պր. Ֆ. Ֆ. Վ. Փամագական Արտադրեամբ կ'ողուններ Համբիղ, ծնունդը, որ յուսակ եւսան, եւն եւն, անսները յօդաւածին թարգմանին ալ ծանօթ ըլլար երին կը առաջ գործոցները եւն կը յիշատակէ ուզած այս գործութիւնը, այս գործութիւնը այս գործութիւնը անդաման թէրթէն ըստ անդաման թէրթէն նուրը միւս հայ գաղթականութիւնները, "Ծափուր կիսական տարեկան բաժանորդագիտն է արտաօսահանի համար 12 Փախուր, "Ծափուր, այս առաջին թաւն բարեկանականութիւնն է "Ծափուր (անաբարա), յօդաւածին կը պարզ ինքութրութիւնն իւր ըլլար մէջ այս գործութիւնները յարակինը ուն է անհասանական թէրթէն ուն է մարմին կամ ուն է հաստատութէրու գէմ: Մեր քննադատութիւնները լույս թէրգութիւնները պիտի ըլլար համար է Համբիղ (անաբարա), յօդաւած կը պարզ ինքութրութիւնն իւր ըլլար թիւնը: "Երբէք ըստի յարակինը ուն է անհասանական թէրթէն, ուն է մարմին կամ ուն է հաստատութէրու գէմ: Երբ քննադատութիւնները լույս թէրգութիւնները պիտի ըլլար համար է Ամպել, գույք կ'ըստ կ'ուզանութիւնն մէջ: "Մայթին մէջ, "Օսեանի շիրմէր, "Ուրբը մենախօսութիւնն մէջ: "Օսեանի մէջ, "Օսեանի շիրմէր, կ'ուզանութիւնն մէջ: "Երշասակը, "Գիտական արգանական գույքը:

7. "Երբէք իւնուն, որտեսովուու: Խերթի անցեալ տարաւ նշյեմերի համարին մէջ (էջ 350) խօսու էինք սպագրական գիւտն մը մասնի լոր գած ուր իւ Օրլով, եւ որով կարելի պիտի բլլար գումառուի զարգանքերու լուսպիտներ ունենալու: Միւրակն պատմական շարութաթերթն ի մեծ զարման մեր եւ սարսփութիւնն կը յայտաբարէր քիչ մը ենոր թէ մասն գիւտ մ'ոլ քած է նշիր եւ այս նայն իւրի տարի յատաշ հայ տպարանակը մը, որ գիրտաստարութիւնն արագործ չէ հանած ցայսոր իւր գիւտը: Այս առթիւ մենք մեր երկիւն ու կամական յայտնաթիւն էինք մերենիս կատարեալ թէրթէն մասն նկատելով որ հայ գույք իւր տարի կարելի եւ պարի գիրիք շննած մէքենան չէ կրցած մեծ շափակ շննել առա վասն զի շատ սակաւ պատահած է որ փարզ մեծ մէջ եւ պարի շափակ յաջուածին իւր մեջնին մէջ ասկան բարձր լույս առա յաջուած բանեւնը գումառ արգիւնը չէ տառաւ: Քիւրակն, իւր այս տարաւ Երբէք թուուու: մեր այս համար շարհակալ ենք: Հայ գույքը նայն թէրթէն մէջ կը նկարագրէ - բնականարու առանց մէքենային գործները մասնեւու: իւր մէքենան Այս ստորագրութիւնն իւր տառապանը արգիւնը իւր միւս աստիճանի կամարդ լույսին անի: Բայց աստի ուրախութեամբ կը տեսնենք որ հայ գույքին մէքենան մեծ առաւելութիւնն եւնք, վասն զի միւս Օրլովի գիրաւը՝ դուռ:

պղոքայուն մերենայ է՝ վայրկենին մէջ բռն գարձամանի հայ դաշին մերենան՝ որ գուշ է է, կարող ըլլուր մասն մէջ 35.000—40.000 օրինակ աղել: Սակայն չենք իմանար ոյս սարտարութեան թէ այս մերենայուն կարենի և դուրիշեր ոչ աղել, թէ արդեւ զանազան դաշինը պարզապես բռն գուշ եւ առաջ իրարու չես յարաբութիւն անենալուն կը առաջին ըստ շարհակալ պիտի ըլլուրին հայ դաշին եթէ համեր ըստ իր խոսանան դրին մազ իր մերենային որտագործին անեներէն քափակ մէջ նայ: Կը ցատակինք համարդու որ չէ յախցու իր դիմուն քափել եւ հրապարակ հանել հարդ եղան աղանձիչ արանութիւններն (patent) ձեռք թրելուն եղը: Տարակոյս չես ոչ դարիչ շատ աղջ վարուած է իր գիտ եւ մերենային գործարներն ամեն աղջ հանդիպացն շմիկին ու շրտութիւն դրու հետա ներեւ անեներէ մը խորուի եւ իր հանձնին արդի դեմք նուի կը դրին: Սակայն կը կարծենք թէ գեղ ի երրուն ճամփարութիւն մէ որոն ընթացքին մէջ դարին իր մերենային փորձեր ընտ ոյլեալ ուսու գործին մերենայից գործարուատէրիրու ու անչ: (առանց անժան գողոսինք յայսներու) անօքան աշխատաթիւն մը շըւլու, ոյլ թերեւս եւ հարցն արդիւնքն այս ու վարձարար գուց կորեի ըլլուրը ընթերաթիւն կազմել: Կը ոյս դիմուն շահուածութեան եղան բայց:

8. Անցակ Հայութիւն նոր ցոյին հը: Արքափ գերատէն եւ շատուն իրարու յախցութիւն կը դիմուն եւ ծին հայ լուսակներն եւ թերթերն ընդհանրագու եւ ուսուցիչ մէջ՝ նուսանան կարծեա մերելութիւն մը կը արել այս մասին եւ Շահուածուց կարծեն իրենց իրարու մը հայ հանձնեներութ բռնականանութ եւ թերթիցն էն հայ կը ցատակ է ըստ՝ կը հստատուի նաև այս թերթերն ամսուն շատ փայլան ներկայանք եւ ու շատ ու յաւուցից ուսու գործուքն Անը պատճառն առկան հանձնանաթ է: Մինչ առանձին գործանելուն հայ թերթերուն վայ բռնականի իրարու եւ շափառաց պիտի ուրիշ կը արց կը նայի առասելու թերթերն քիչ շատ աւելի դիրքութիւն մը կը վայելն եւ քիլով կը ճորդիքին: Բ. Դ. Պարանեսուն ձեանը արդիւնքն է առանձիւնը ամսաթիրթի կը հրատարակթեան, որուն առաջին թիւն սահմանեց քիչ մը ու այս օրերս: Անաթերթին անունն է Կառական Ենտինիկ, եւ առաջին համարն որ երկու բաժանում ունի (էջ 112 + 144 + 12) կը բազկան 268 եւ թիւներն եւ թերթին համ եւ բազմականութեան բարձրագույն թիւն առաջաւագական մը կը թղթականիւնը: Հայոյ Աւարիա-Հաւագարից մէջ, Ա. Աթենանի Հայութը՝ Դրկու յօդուածներն ալ նկանալով թերթին սահմանը առաւել շատ լինա կերպարանք աննի, որուն ձեռաւ դիրք անշաւլու այս կերպարանաց ասակ չէին: Ասանցմէ վերինն զր մենք տեսնելու առիթն անշացակ եւ սրան հեղինակն մեզ շատ լու ենաօթ, եւ բաւական սուսար ծառաւ աւներ, եւ բարձուկոցմանի տեղեւ-

կը թիւներ կու տար Այնենական Միհիթարեանց վրայ անժան Հիմնադրին եւ միարանութեան պատահանին շատ աղջ ու թերթին ու երկու (երեք) անդուն մազ՝ լոյս պիտի անենէր թերթին կենացն մէջ: Ցաւուի եւ որ ուսուսին գրաբնան թիւն պայեալուն նկատան թերթ շափականց յապաւեր եւ կրտսեր եւ յօդուածն որ ոյս կերպարանց տակի ուսունչոյն հմային մայով՝ իրապէ ու տուժած եւ իր նշանաթիւննեւն:

Վ Ե Պ Ա Վ Ե Վ Ա Ս Գ Ե Ս Ո Ե Ս Ո Ո Ո Թ Ա Ր Ա Ն

Վրաստ, 31 Մարտ 1900:

Անդիլս-Ծրանալայ: Պատերազմի քմանին բախտն իր երեսը կամաց կամաց կը դարձնէն Բուրերէն: Անդիլսիցիք, որոնց յաջողութիւնն սկսաւ նիմկըլիի ազատմանըն եւ կրննի պաշարմանըն իր երեսն այս յաջողութիւնները պատեցին այլ երկու փառաւոր յափթանակներով: Փետրուար 24ին Կրոնն մետասահորեայ իմիստ պաշարմանէ Մ'ետքը ստպանեցաւ իր տանապատիկ անեղ թշնամուն ըռվանդակ բանական անճնատոր ըլլաւու, իր դիցազնութեամբն եւ այսափ երկար դիմադրութեամբն բաց դաշտի վրայ այնչափ ատեն կուուելով աշխարհ ամնայն հիացընելին ետեւ: Այն ստոյգ է որ Անդիլսիցիք իրենց այս յափթանակն կը պարտին պարզապէս իրենց զօրաց ազամիթեան եւ ոչ թէ քաջութեան: Կրոնի նետ Անդիլսիցիք գերեցին եւ շորջ 3700 գինուոր եւ բանի մը ծննդանօթ: Այս պարտինթեան լորը պահ մը զիւութեան ինուկից՝ որուն նետեւութեամբն Այլյսմիթի պաշարումի վերցընելով (կ'ըստի թէ համանատորի մը սխալ հակացութեան պատճառա) սկսան դէպ ի սահմաններն յետո բաշուիլ: Այսու թիւուր կրցաւ Այլյսմիթ մննել եւ ստվալուկ անդիլսիկն բանակն սփոփել, որցայսօր դեռ անկարող է ծառայութեամին: Թէ որչափ կուորած ըրած են սոլին, հիանդութիւնք եւ թշնամուն ու ումբերն կարելի է տեսնել անկէ որ մինչ Ուայիթ պաշարմաննէ յառաջ ունէր իր 13.000 գինուոր Այլյսմիթի պատճութեան ետևն զանուեցան նազին 8000 նոգի որոնք աւելի կեակի կը